

Képzelt és valós félelmek

Kováts András, a Menedék

– Migránsokat Segítő Egyesület igazgatója

Hányan hagyták el az elmúlt években az országot, elnéptelenedik-e az ország? Vannak-e még Magyarországon bevándorlók, és ha vannak, kik azok? Migrációs folyamatokról, vendégmunkásokról, a kormányzati propaganda hatásairól beszélgettünk.

■ **Magyar Narancs:** Lapunknak 2010-ben egy kutatás egyik tanulságaként azt mondta, hogy főként a környező országokból érkeznek hozzánk bevándorlók, elsősorban a határon túli magyarok száma számottevő. Ez mennyire változott meg az elmúlt években?

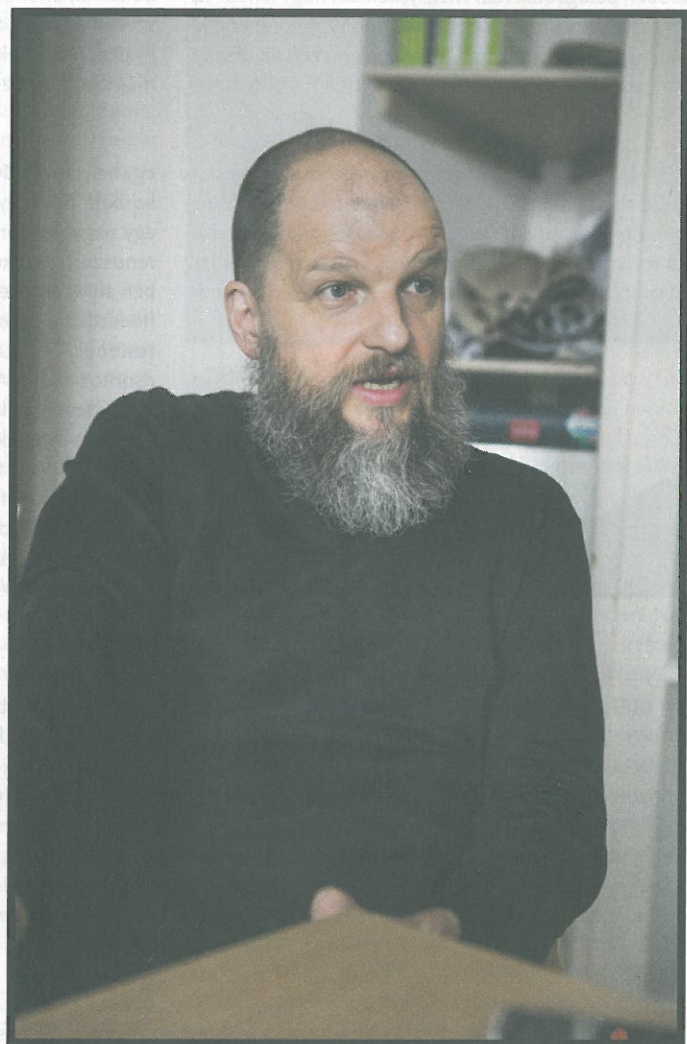
Kováts András: Jelentősen. A 2000-es évek közepéig valóban döntően határon túli magyarok vándoroltak be Magyarországra. Ma már egyre kevesebben érkeznek, aminek részben demográfiai okai vannak: ők is egyre kevesebben vannak, és a társadalmuk még a magyarnál is gyorsabban öregszik. Emellett átalakult a migrációs tér is, megnyíltak a nyugat-európai munkaerőpiacok az Európai Unióhoz újonnan csatlakozott vagy a csatlakozásra váró országok számára, így elolvadt Magyarország előnye. Persze mindig többet lehetett keresni a német munkaerőpiacon, de ha ezt kompenzálta a magyarnyelv-tudás, a kulturális hasonlóság és az, hogy hozzánk könnyebb volt bejutni, akkor vonzó célszám tudtunk lenni. Még mindig jönnek, de egyre több köztük a nem magyar, és lassan, de biztosan megnyílnak a bevándorlási csatornák az ázsiai, afrikai régiók felé is.

MN: Tudjuk, hogy kik jönnek és mennyien vannak?

KA: Erről két módon tudunk adatot gyűjteni. Az egyik, amikor azokat számoljuk meg, akik huzamosabb ideig Magyarországon tartózkodnak, és nem magyar állampolgárságúak. Ők a KSH szerint 2019-ben valamivel több mint 180 ezren voltak. A másik, gyakran hivatkozott adat, hogy kik lépnek be az országba egy adott évben, és milyen típusú tartózkodási engedélyeket szereznek. A legfrissebb adat 2018-ból van, akkor közel 50 ezer bevándorlót regisztráltak. Több mint egyharmaduk Ukrajnából érkezett. Európából ezenkívül szerb és német állampolgárok, Európán kívülről kínaiak, vietnamiak és amerikaiak jönnek nagyobb számban, de egyre több a más ázsiai vagy afrikai országból érkező.

MN: A 2015–2016-os menekült-hullám óta a mindennapjainkká vált az illegális határátlépőkről való tudósítás. Ez még mindig létező probléma?

KA: Igen, de ilyen mindig is volt. Sokan jöttek a romániai forradalom után, a délszláv háború idején, a koszovói konfliktus során. Majd 2013–2014 körül kezdett ismét reflektorfénybe kerülni

Fotó: Sioréti Gábor

ez a kérdés. Érdekes, hogy az akkori masszív emelkedést a hazánkba érkező menedékkérők számában a koszovóiak okozták; amikor 2015 januárjában a kormány elkezdte a menekültellenes kommunikációt, akkor a szírek vagy az afgánok még sehol sem voltak. Aztán késő tavasszal elapadt a koszovói hullám, és utána jöttek a szírek, az afgánok,

ami valóban extrém volt. Viszont egy dolgot meg kell jegyeznünk: ez egy hatalmas átmenő forgalom volt az országon, voltak, akik csak néhány órát vagy napot töltöttek itt, majd továbbálltak; nem nálunk akartak letelepedni, akkor sem, amikor már megismerték az országot. Ez a fajta tranzitállapot mindig is jellemző volt a magyar menekültügyre, holott az ál-

talános migrációs helyzet nem ez. Az a mozgás, ami manapság van, teljesen általános. Ezzel persze nem azt mondom, hogy nincs probléma, hiszen a nyugat-balkáni vagy görög helyzet nagyon billenékeny, bármikor borulhat, ahogy az EU és Törökország közötti huzavona sem ért még véget. Sokan elhamarkodott előrejelzéseket tesznek: van, aki riogat, van, aki elbagatellizálja a problémát.

MN: Az igazság pedig valahol a kettő között van?

KA: Az igazság ebben a szituációban igen nehezen megismerhető. Jobban járna mindenki, ha a szakpolitikusokra és kutatókra bízna, hogy megoldásokat találjanak, és azok nem lennének politikai érdekeknek alárendelve.

MN: A migrációs trendek változása hogyan hatott az egyesület munkájára?

KA: A Menedék döntően szociális szolgáltatásokat nyújt olyanoknak, akik itt akarnak letelepedni vagy a helyi közösségekbe beilleszkedni. Így mi csak azokat látjuk, akiknek problémájuk van. Sokuknak nincs gondja, vagy nem olyan, amin segíteni tudunk. Az elmúlt öt évben fokozatosan szűkült a tér, egyre kevesebb lett a menekültügyi rendszerbe újonnan belépő ember. Még mindig több száz ügyfelünk van, de a számuk csökken. Ezzel párhuzamosan az utóbbi években egyre több olyan emberrel találkozunk, aki nem menekültként került az országba, mégis hozzánk fordul, mert olyan problémái vannak, mint a menekülteknek. Ők vagy tartósan beragadnak a mélyszegénységbe, vagy a jogi státusukból fakadó korlátok miatt nem tudnak egyről a kettőre jutni.

MN: Kik ők?

KA: Olyanok, akik munkavállalóként érkeztek és munkahelyet váltanak, akik családgyegetéssel kerültek ide és most elválnak, akiket ide köt a tartózkodási engedélyük, de elmentek egy másik országba, majd vissza akarnak jönni. A leglátványosabb csoport a diákoké. Elég paradox, hogy Magyarország a migrációt elutasító országnak mutatja magát, ugyanakkor rengetegen jönnek tanulni

és dolgozni, ami pedig nincs jól szabályozva, ezért sokan hirtelen a periférián találják magukat.

MN: A migránsokat elutasító kormányzati kommunikáció mennyire érezteti a hatását?

KA: Nagyon érezzük. Sokkal nagyobb a migránsokkal szembeni elutasítás, mint korábban mind a lakosok, mind azoknak az intézményeknek a részéről, amelyekkel együtt dolgozunk. Korábban például, ha felkerestünk egy munkáltatót, el kellett neki magyarázni, hogyan kell ezt csinálni, kik jönnének hozzá dolgozni, mi ennek a menete. Most rögtön azt kérdezik, hogy nem lesz-e ebből bajuk. Ha egy cégnek vannak NER-es kapcsolatai, sokkal inkább meggondolják, hogy foglalkoztatnak-e külföldit, és kooperálnak-e velünk. Bár van olyan emblemikus NER-közeli cég is, amely foglalkoztat menekülteket, nem ez a jellemző. Hirtelen mindenki érteni kezdett a témához, az embereknek rettenetesen sok hülyeséggel van teletömve a fejük, masszív tévhitekkel és előítéletekkel. Látszik a félelem, hogy a velünk való kooperáció kockázatos dolognak minősül.

MN: A Stop Soros törvénycsomag és a civiltörvény mennyire befolyásolja az együttműködéseket?

KA: Mindkét intézkedés nagyon stigmatizáló, sok szinten érezzük a következményét. Holott ez egy ravaszul kitalált valami, mert ha valaki a sérelmeit sorolja, a kormány azzal takarózik, hogy ugyan, mutassanak egy civilt, akit elítéltek a fenti törvények nevében. Nincsenek formális jogkövetkezmények, ez szimbolikus lépés, a kommunikációs háború része, amivel ki lehet jelölni, hogy kik vagyunk mi, és kik a mások. Erre jogszabályt felhasználni éppen a jogállamiság eróziója. Mi nem állítottunk le egyetlen programot sem, nem gondoljuk, hogy munkánk a „jogellenes bevándorlást” segítené elő. Ha erről mégis vita lesz az állam és köztünk, akkor pedig bízunk a független igazságszolgáltatásban.

MN: Az is a kormány kommunikációs harcának következménye, hogy a régióban Magyaror-

szág az egyik ország, ahol a leginkább félnek a bevándorlóktól?

KA: Ez nem új jelenség, húsz éve is hasonlókat mértek. Ami újdonság, hogy nálunk nem az elutasítás mértéke, hanem a végletessége ugrott meg. Magyarországon nemcsak elutasítják a migrációt, hanem extrém módon ellenzik, ráadásul az utóbbi években teljesen eltűntek azok, akik pozitívan nyilatkoztak, esetleg vagy-vagy véleményen voltak. Ez nagyon erősen a kormányzati kampány hatása. Annak viszont, hogy a más kultúrából érkezőkkel szemben gyanakvó vagy kevésbé befogadó a társadalom, több oka lehet. A régióknak nincs posztgyarmati tapasztalata, nem élt át olyan gazdasági növekedést, mint a nyugati országok a II. világháború után, ami szükségszerűen együtt jár a bevándorlással. Ami itt van, az sok szempontból ennek az ellenkezője: a szűkös erőforrásokért való versengés. Az etnikai fenyegetettség alapuló nacionalizmus vagy a jóléti sovinizmus, amikor a megszerzett javainkat féltjük az idegentől. Nagyon érdekes látni, hogy Magyarországon a teljes politikai spektrumban megvan a félelem: a klasszikus jobboldali félelem a muszlimoktól, akik azért jönnek, hogy a keresztény Európát meghódítsák, és a klasszikus baloldali félelem az ukrán és a román nyugdíjástól, aki majd a mi pénzünkön használja az egészségügyi ellátást. Ezek alakítják ki azt a helyzetet, hogy a kék plakátos kampányra vagy az örületes migránsozásra már a szemünk sem rebben.

MN: Mindeközben folyamatos a magyarok elvándorlása. Pontos adatokat itt is nehéz mondani, 120 ezertől 630 ezerig bármennyi lehet a szám.

KA: Az ENSZ statisztikai körülből 630 ezer, Magyarországon született embert tartanak nyilván a világ többi országában, de ebben azok is benne vannak, akik évtizedekkel ezelőtt távoztak külföldre. A KSH kutatásai alapján valahol 350 ezer körül lehet azoknak a száma, akik az elmúlt egymásfél évtizedben hagyták el az országot. Az egyértelműen látszik, hogy 2008 után van egy erő-

teljes felfutás az elvándorlásban. Ennek oka lehet a 2008-as gazdasági válság és a szociális és munkaügyi támogatási rendszer 2010-es években történt átalakítása. Ráadásul ez egy öngerjesztő folyamat is, ha sok a pozitív visszacsatolás, egyre többen vágnak neki. Amire aztán ráépülnek a szolgáltatások is, nézzük csak meg, milyen gyakran volt repülőjárat Londonba tíz éve, és mi a helyzet most. De ez a folyamat megáll egyszer, a magyarok esetében úgy tűnik, elérte a plafont, egy kicsit még nő az elvándorlás mértéke, de már nem nagyon, és nem sokáig.

MN: Egy közelmúltban rendezett, a kivándorlással foglalkozó bécsi konferencián elhangzott egy előrejelzés, miszerint 2050-re Magyarország népességszökkenése elérheti a 20 százalékot. Kivándorlás helyett pedig már elnéptelenedésről kell beszélnünk.

KA: Ez egy abszolút létező jelenség, és valóban nem állunk jól. A népességszökkenéssel kapcsolatban négy dolgot kell figyelembe venni: az elvándorlást, a bevándorlást, a termékenységet és a mortalitást. A magyar társadalom erősen öregszik, van elvándorlás és egy csökkenő vagy legalábbis a reprodukciós ráta alatt stagnáló születésszám, miközben a születéskor várható élettartam növekszik. Az elnéptelenedést nálunk megelőzi majd egy elég erős előregedés, ami a mostani nyugdíjrendszerrel kezelhetetlen lesz. Amit a kormány demográfiai félelemként megfogalmaz, teljesen valós: ha nincs változás, ez egy nagyon nehezen fenntartható társadalom lesz.

MN: A kormány szerint egyre többen költöznek vissza Magyarországra, többen, mint amennyien elmennek.

KA: Erre szeretnek hivatkozni a politikusok, de ezt valójában nem tudjuk. Nincs ugyanis regisztrációs kötelezettség; nem azt tudjuk, hogy hányan mennek el, hanem hogy hányan jelentik be a távozásukat. Ha valaki visszaköltözik, több érdeke fűződik ahhoz, hogy bejelentse azt, hiszen tajkártyát, lakcímkártyát kell csináltatnia. De

(Folytatás a következő oldalon)

(Folytatás az előző oldalról)

ha valaki elmegy, miért jelentené be, főleg, ha nem biztos benne, hogy huzamosabb ideig ott is marad? A politika szereti azt mondani, hogy megfordult a migráció trendje, Magyarország annyira jó hely, hogy ide csak úgy özönlenek vissza az emberek. De ez enyhén szólva nem igaz.

MN: A bevándorlás mennyire képes enyhíteni a népességcsökkenést?

KA: Önmagában a bevándorlás nem alkalmas arra, hogy megoldja a problémát, ebben a régióban meg különösen nem, a társadalmi és a politikai ellenállás miatt. Kell még ezer más dolog is.

MN: Például vendégmunkások?

KA: Igen, például ők. A migráns munkavállalók száma erőteljesen nő, tömegével jönnek például az összeszerelő vagy az építőiparba. 2018-ban 61 ezer munkavállalási célú tartózkodási engedély-kérelmet regisztráltak a hatóságok. Ez a szám 2017-ben 24 ezer, 2016-ban pedig csak 14 ezer volt. Megugrott a munkaerő-toborzó és -kölcsonzó cégek szerepe is. Láthatóan munkaerőhiány van, ezt tapasztaljuk a Menedéknél is, több céges megkeresést kapunk, mint amennyi embert tudunk ajánlani a munkákra. Jelenleg egy rövid távú, helyettesítő rezsim van, mint amilyen a 60-as évek Németországában: ahová kell a munkaerő, jöjjön a vendégmunkás, de az ember maradjon kívül, és ne legyen vele dolga az államnak. A munkavállalás elég vadkapitalista módon történik, kölcsönös érdeksérelmek vannak a munkaadók és a munkavállalók részéről is. Ráadásul Magyarországnak alacsony a megtartó ereje, sokszor azért jönnek ide, hogy aztán mehessenek tovább; ugródeszkaként használják. Láttam olyan pakisztáni hirdetést, hogy *itt van egy schengeni vízummal járó magyarországi munkavállalás, gyere Európába!* Ezt halljuk a munkaadóktól is, sok munkavállaló, ha megvannak a papírjai, továbbáll egy másik uniós országba. És van egy szint, amikor már az állam sem tud szerepet vállalni, mert szembemenne azzal, amit

folyamatosan mondanak. Okos lányként kell lavíroznia: hozzon is be munkaerőt, de továbbra is védje a kereszténység bástyáit. Ebben nagyon sok az őszintétlenség. Azt mutatja, hogy Magyarországnak valójában nem ott áll, amiről a kormányzati retorika szól.

MN: Az elvándorlásnak, a bevándorlásnak, a vendégmunkások átmeneti tartózkodásának milyen politikai következményei lehetnek?

KA: Ehhez fontos látni, milyen a kapcsolata az anyaországnak a diaszpórával. A régebben elvándorolt diaszpóra vagy a határon túli közösségek támogatása a regnáló rezsim felé irányul, akik megpróbálják őket mindenféle támogatással és kedvezménnyel politikailag is mobilizálni. Ez jellemző Romániára, Bulgáriára, Horvátországra és Magyarországra is. Az új diaszpóra, melynek tagjai például a karrier miatt mentek el az elmúlt egy-másfél évtizedben, már nem támogatják a regnáló rezsimet, és azok sem tudnak velük mit kezdeni. Nálunk erre ékes példa a levélzavazat és a konzulátusi szavazás különbsége. Emellett azt is figyelembe kell venni, hogy Európában a választójog a helyben lakáshoz kötött, és akkor jár, ha valaki letelepedési engedélyt szerez vagy menekültként ismerik el. De akkor is csak helyi szinten szavazhat, és ő maga nem indulhat. A bevándorlás olyan, mint egy létra, amit meg kell mászni, hogy valaki elérje az állampolgárságot és az azzal járó jogegyenlőséget. Az a kérdés, hogy kit meddig engedünk fel rajta. És hogy mire rendezkedünk be: egy vendégmunkásrezsimre, amelynél üvegplafont állítunk fel, és szigorú szabályok szerint bánunk a hazánkban tartózkodó bevándorlókkal akkor is, ha már húsz éve vannak Magyarországon; vagy nyitottabbá válunk, mint Németország, amikor hagyta a török vendégmunkásoknak, hogy állampolgárságot szerezzenek, vállalva ezzel a gazdasági mellett a társadalmi következményeket is. Ez egy politikai kérdés – a megválaszolása az elkövetkező évek feladata.

Fülöp Zsófia